

Опрацьовуючи праці видатного українського генія Івана Пулюя, особливо, які пов'язані зі становленням Х-променів та їх застосуванням у медицині, дають підставу зарахувати його до плеяди найвидатніших науковців світового масштабу. Життя вченого з високим патріотизмом, вражає своїм високим змістом та великим вкладом у прорив науки, любов'ю до України.

Видатний фізик Пулюй-це яскравий приклад гармонійного поєднання наукового генія та незламного українського духу.

Джерела та література

1. Августин Р.І. Вивчення життя і наукової спадщини Івана Пулюя в курсі фізики середньої школи. Тернопіль: «Мальва-ОСО», 1999. С.124-166.
2. Біланюк О. Внесок українських зарубіжних вчених у фізику. *Український фізичний журнал*. 1994. Т.39. №1. С.123-127.
3. Гайда Р.П. Іван Пулюй (1845-1918). Фізичні дослідження. *Український фізичний журнал*. 1995. Т.40. №1-2. С.5.
4. Шендеровський В. Відкриття віку: Іван Пулюй чи Конрад Рентген? *Рідна школа*. 1997. №7-8. С.58

УДК 929

Вишневська Г. Б., к. філол. н.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

ІВАН ПУЛЮЙ: НАУКОВЕ СЛУЖІННЯ УКРАЇНІ КРІЗЬ ПРИЗМУ МЕДІА

Анотація. У запропонованій роботі досліджено багатогранну постать Івана Пулюя (1845–1918) – видатного українського фізика, електротехніка, винахідника та громадського діяча. Відзначено його роль в популяризації науки та української культури. Висвітлено основні досягнення та патріотичну позицію, підкреслено служіння Україні через науку та просвітницьку діяльність, а також відображення цього в медіа.

Ключові слова: Іван Пулюй, популяризація науки, українська культура, публіцистика, медіа.

Vyshnevskia H. B., PhD in Philology

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

IVAN PULUJ: SCIENTIFIC SERVICE TO UKRAINE THROUGH THE LENS OF MEDIA

Abstract. This paper explores the multifaceted figure of Ivan Puluj (1845–1918) – an outstanding Ukrainian physicist, electrical engineer, inventor, and public figure. His role in the popularization of science and Ukrainian culture is

highlighted. The study examines his major achievements, patriotic stance, and dedication to Ukraine through science and educational activities, as well as how this was reflected in the media.

Keywords: Ivan Puluj, popularization of science, Ukrainian culture, journalism, media.

Іван Пулюй – видатний науковець та громадський діяч, активно співпрацював з українськими друкованими виданнями, продукуючи значний внесок у формування національної самосвідомості. Учений народився 2 лютого 1845 року в містечку Гримайлів (Тернопільщина), став одним із тих учених, котрі досягли світової слави, сформували науковий світ двадцятого століття. Слід нагадати, що 4 липня 2024 року депутати Тернопільської обласної ради одноголосно ухвалили рішення проголосити 2025 рік Роком Івана Пулюя. Передбачено проведення комплексу заходів у навчальних закладах, установах культури, бібліотеках та музеях області з метою популяризації його наукової та культурної спадщини.

Біографію та наукову діяльність розглядали: О. Бліхар, Е. Богацька, Р. Гайда, Ю. Головач, Р. Пляцко, Г. Сварник. Не оминають відому постать у своїх студіях і дослідники-земляки: Б. Буяк («Пулюй: науковець, філософ, громадянин і патріот»), О. Гаврилюк, В. Шумська «Учений-енциклопедист з Гримайлова», В. Когут «Іван Пулюй – перший український фізик світового рівня» та ін.

Мету запропонованої студії вбачаємо у розкритті публіцистичної та культурно-просвітницької діяльності, спрямованої на підтримку української ідентичності, а також висвітлення її в медіа.

Зазначена мета передбачає з'ясування таких завдань:

- Розкрити роль друкованих видань у поширенні ідей І. Пулюя.
- Звернути увагу на особливості співпраці з українською періодикою.
- Розглянути постать вченого як прикладу натхнення для сучасних науковців та журналістів.

Високо оцінювали вченого українські митці слова. Так, І. Франко у праці «Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.» відзначав відстоювання Пулюєм прав української мови, дослівно: «У 1871 р. дав себе знати в руській письменстві як дуже талановитий полеміст у дуже делікатній справі – вживання народного язика в церковних книжках» [1]. П. Куліш у листі до О. Барвінського назвав Пулюя «чоловіком-самоцвітом». П. Іванов: «мав п'ятнадцять дочок і синів, по світу не пустив нікого у свитині, отак би й нині незалежній Україні Бог дав таких новітніх Пулюїв!» [2].

Рисунок 1. Напрямки діяльності
Івана Пулюя

Зробивши спробу систематизувати основні грані таланту І. Пулюя (Рис. 1), звернімо увагу також на інші досягнення, які підкреслюють його внесок в науку, освіту та культуру України. Наприклад: заснування таємного товариства української молоді «Громада», участь у легальному товаристві «Січ» (1867 р., Відень). Публікації наукових та науково-популярних статей у «Записках НТШ», видання у «Збірнику математично-природописно-лікарської секції» (розробка української науково-технічної термінології). Слід нагадати і той факт, що Пулюй є автором першого підручника з електротехніки українською мовою. Вчений щиро вболівав за існування народних шкіл і гімназій, гостро критикував політику Росії, зокрема щодо заборони української мови, обстоював національні інтереси українського народу в межах обох імперій. Був засновником Комітету допомоги українським біженцям із Галичини (Прага).

Із записів сучасників відомо, що «тогочасна преса, його виступи незмінно викликали велике зацікавлення й нерідко реферувались у технічних і науково-популярних

часописах» [6]. «Перші відомості про нього друкувались починаючи від 1883 р. у львівських виданнях – часописі «Зоря», календарі товариства «Просвіта», газетах «Діло» і «Kurjer Lwowski». Тим же 1883 р. датована згадка про нього за межами Галичини у фаховому журналі з електротехніки «Elektrotechnische Zeitschrift», який виходив у Берліні, а з 1898 р. відомості про Пулюя подавали енциклопедії Німеччини і Росії, згодом Іспанії, Чехословаччини і Великої Британії» [3].

Рисунок 2. Часопис
"Вечорниці"

Р. Цегельський у праці «Др. Іван Пулюй як науковий дослідник («В десятиліття його смерті)» аналізує наукову діяльність Пулюя та її відображення в тогочасних популярних виданнях. Відзначає активну діяльність у львівських часописах «Вечерниці» (Рис. 2), «Мета» (Рис. 3) і «Правда» (Рис. 4). Висвітлює мотиви підготовки українського молитовника, знайомство із П. Кулішем, переклад «Біблії», Св. Письма та под.

Часопис

«Вечерниці» виходив із 1 лютого 1862 до 2 травня 1863 рр. Редакторами були: Ф. Заревич, В. Шашкевич. Друкувалися твори і критика класиків: Т. Шевченка, П. Куліша, Є. Глібова, М. Костомарова.

Літературно-політичний вісник «Мета» – запроваджував літературно-наукову і політичну журналістику, мав чітку антиросійську позицію. Редактором був К. Климкович.

Рисунок 3. Вісник
"Мета"

Рисунок 2. Науково-популярне видання
"Правда"

«Правда» – український народовецький літературно-науковий журнал, вперше надрукований у Львові 1 квітня 1867 р. Журнал виходив у Львові з перервами до 19 червня 1898 р. Друкуючи на своїх сторінках статті історичного, етнографічного, літературного і мовного характеру та художні твори як східноукраїнських. «Правда» стала «лучником» між західною і східною частинами українських земель» [4].

Пулюй уважав своїм обов'язком популяризацію наукових знань серед широких кіл громадськості. «Особливу увагу приділив науково-популярним публікаціям українською мовою. З цією метою свої перші статті опублікував ще 1877 і 1879 рр. у «Правді». Одна з цих статей стала основою для написання

брошури «Непропаша сила». У 1881 р. окремою брошурою опублікував науково-популярну працю «Нові і перемінні зьвізди», яка перевидавалась у 1901 і 1905 рр» [3].

Автори розвідки «Іван Пулюй – видатний український учений і патріот» розглядають його діяльність та її сприйняття в суспільстві. Акцентують на тому, що він «виступав із обґрунтованою критикою політики австрійських властей щодо права української молоді здобувати вищу освіту рідною мовою. Від 1902 р. наполегливо домагався відкриття українського університету у Львові. Врешті послідовність і впертість Пулюя змусили австрійський уряд, в листопаді 1912 р. оголосити проект заснування українського університету у Львові. Його відкриття призначалося на початок 1916 р., однак через війну цей проект не було здійснено» [1].

Еривн Кіш – відомий журналіст-сучасник науковця пригадував, що той не прагнув публічності. Розуміємо, що будучи відданим сином свого народу, працюючи далеко за межами рідної України, ніколи не забував про Батьківщину та співвітчизників, популяризував та лобіював українство. Він стверджував, що Україна була і є державою – єдиною спадкоємницею княжої доби. Широкий резонанс мали такі його роботи: «Україна і її міжнародне політичне значення», «В обороні українського слова», «Україна і самодержавіє», німецькомовні брошури під назвою «Польські русофіли і масові арешти вірних державі українців у Галичині», «Україна і її міжнародне політичне значення».

Не оминають постать відомого на увесь світ науковця і сучасні медіа. Так, українська інтернет-газета про культурну спадщину «Збруч» («Zbruch») пропонує цикл матеріалів про вченого: «Правдива велич Івана Пулюя» (22.01.2025), «Українці збирають підписи до петиції про пам'ятник Іванові Пулюю у Відні» (10.09.2020), «Лямпа д-ра Ивана Пулюя, а проміне Рентгена» (22.01.2021), «Нитки традиції» (06.06.2018) та багато інших.

Тернопільська газета «Місто» пропонує читачам статті: «У Тернополі вшанували вченого зі світовим ім'ям» (05.02.2015), «Іван Пулюй з Тернопільщини – винахідник Х-променів» (07.11.2022), «Вихідець з Тернопільщини Іван Пулюй, ректор Празької політехніки, винайшов Х-промені» (12.02.2024).

Газета «День» на своїх шпальтах до 175-річчя від дня народження пропонує розвідку «Іван Пулюй (02.02.1845 – 31.01.1918). Визнання» (17.01.2020. Автор: О. Шуткевич).

Отже, завдяки своїй науковій та публіцистичній діяльності, Іван Пулюй відіграв важливу роль у розвитку української національної свідомості, використовуючи різні майданчики для поширення знань та культурних цінностей. Відрадно, що українські медіа активно

популяризують постать Івана Пулюя, висвітлюючи його внесок у науку та культуру, заходи, присвячені його пам'яті.

Джерела та література

1. Іван Пулюй – вчений і патріот. Міська спеціалізована молодіжна бібліотека. / бібліограф-укладач: Н. Фоміна; відп. за випуск: Т. Мілашенко : веб-сайт. URL: <https://surl.li/uubjon> (дата звернення: 23.01.2025).
2. Іван Пулюй – життя в ім'я науки та України. Науково-технічна бібліотека ТНТУ ім. І. Пулюя: веб-сайт. URL: <https://surl.li/cgxabm> (дата звернення: 24.01.2025).
3. Пляцко Р. Правдива велич Івана Пулюя (до 180-річчя від народження). Збруч : веб-сайт. URL: <https://zbruc.eu/node/120472> (дата звернення: 23.01.2025).
4. Правда (журнал). Вікіпедія : веб-сайт. URL: <https://surl.li/dsknks> (дата звернення: 23.01.2025).
5. Пулюй-промені. До 170-річчя від дня народження Івана Пулюя. Національний технічний університет України. Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського. : веб-сайт. URL: <https://surl.li/slpfsg> (дата звернення: 23.01.2025).
6. Рокіцький О. Вступна стаття. Іван Пулюй: життя в ім'я науки та України [Текст] : бібліогр. покажч. / Терноп. обл. універс. наук. б-ка, Терноп. нац. техн. ун-т ім. І. Пулюя ; уклад. Л. Оленич ; вебліогр. список Г. Онисько. Т. : Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя , 2010. Вип. 684 с. (Родом з України).

УДК 11; 304; 316.7

Владимир О. М., к.е.н., доц.; Химич І. Г., к.е.н., доц.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ІВАН ПУЛЮЙ – СВІТОЧ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕЇ В МИНУЛОМУ ТА СУЧАСНОСТІ

Анотація. У тезах коротко охарактеризовано час та умови, коли та де народився Іван Пулюй. Розкрито основні наукові здобутки Івана Пулюя. Проаналізовано вплив видатного науковця та громадського діяча на трансформації життя Європи на зламі XIX-XX ст. Досліджено значення діянь Івана Пулюя для сучасної України.

Ключові слова: світло, українська культура, українська ідея, мова, нація, істина.

Vladymyr O.M., Ph.D.; Assoc. Prof.; Khymych I. H., Ph.D.; Assoc. Prof.
Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

IVAN PULYUY – THE LUMINARY OF UKRAINIAN CULTURE AND